

LÉVI DEZSŐ

Puskás Öcsi ellen
futballozott és őrizte
Leo Horn legendás sípját.
Varázslatos utazás
Vértestől Melbourne-ig.
Emlékezés Lévi Dezsőre.

Nem volt mit VESZÍTENIE

KÁRPÁTI
TAMÁS

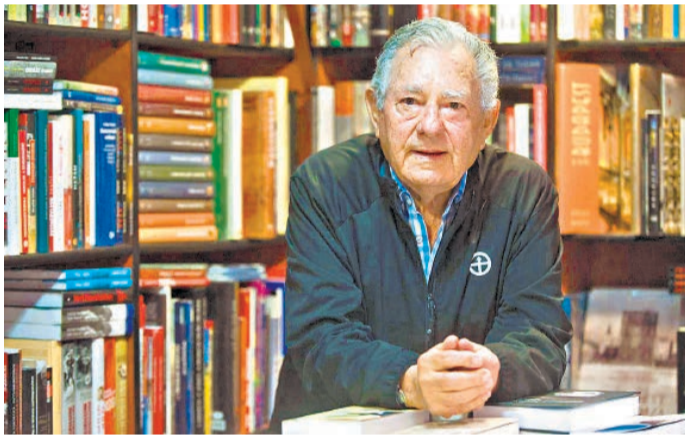
„Nekem kellett fognom Puskást, képzelted...” – meséli Des Lee az ausztrál nyárban (a továbbiakban Dezső, hiszen Lévi Dezsőként látta meg a napvilágot 1933 augusztusában a Debrecenhez közeli Vértesen), a tengerparti szállodája előtt a forró homokon, a színesre festett fürdőházikók, múlt századi fakabinok előtti tenyérnyi árnyékba húzódba.

„Egerben katonáskodtam az ötvenes évek elején, a Honvéd hírvető meccset jött játszani. Az edzőm valamiért pikkelt rám, és kitalálta ezt a szoros emberfogást, éppen Öcsi ellen. Őszintén szólva, ha mérkőzés után szembe jön velem az utcán, nem biztos, hogy megismerem. Az arcát addig nemigen láttam, a hátát annál többet. Legközelebb úgy három évtized múltán találkoztunk itt, Melbourne-ben. Egy utliparti és egy saját készítésű körömpörkölt között azzal zrikált, hogy azóta is tőri a fejét, melyik centerhátfőre emlékeztetett jobban a játékom: az ereje teljében lévő Lórántéra, Santamariára vagy Belliniére.”

Kissé előreszaladtam, hiszen adós vagyok még a megismerkedésünk történetével is. Tulajdonképpen az is egy utlipartinak köszönhető, Korda Gyuri volt oly kedves, és meghívott velencei-tavi házába, amikor Dezső és felesége, Maya náluk vendégeskedett.

Két rekontra közt kiderült, hogy Dezső minden érdekli, ami kötődik az óházához, főleg ha az sport vagy kultúra. Azt mondta, kicsit drága a repülőút Pestig, ezért úgy „olcsított”, hogy meghívta élménybeszámolóra, fellépésre a Brighton Savoyba, azaz a maga építette hotelbe a kedvenceit: Papp Lacit, a már említett Puskást, Kárpáti „Gyurikát”, Hofit, a kis Kabost, a 100 tagú Cigányzenekart, Csongrádi Katát, Németh Marikát, Hernádi Juditot, Sas Jósikát, Bilicsit – de lakott már nála a komplett magyar tenisz- és vízilabda-válogatott is.

A Klárka szervírozta magyaros ízek fogyasztása során kiderült az is, hogy Dezső nemcsak vendégként, alkotóként is nagy rajongója a magyar konyhának. Másnap már Krúdy Gyula hajdani kedvenc kocsmájában, az óbudai Kéhlí Vendéglőben ebédtünk. Már az első fogás, a paraszttal is elbűvölte őket, nem beszélve a másodikról – Forró fazék velőscsonttal –, amelyet ütött-poppott, pattogó zománcú, kis piros lábaskában szolgálnak fel a kockás abroszos asztaloknál. A Marco

Ferri klasszikusát, A nagy zabálást idező lakoma után a „desszert” a Hungarikon-gyűjteményem megtekintése volt. Sem itthoni, sem külföldi kiállításokon nem tapasztaltam még, hogy egy látogatóra olyan erőteljes hatást gyakoroltak volna a híres magyarok – Kodály és Bartók, Balczó és Polgár Jutka, Jancsó és Makk, Barcsay és Vasarely – kortárs képzőművészek által továbbgondolt ereklyéi. Dezső – hatvan év és tizenhatezer kilométer távolából – percekig tudott állni elérzékenyülten egy-egy szemüveg, sétatápca, futball-csuka vagy úszósapka előtt. Miután az utolsó darabig végigszemlélte a kollekciót, csak annyit mondott: „Egyszer, ha arra jársz, kapsz tőlem valamit.” Megköszöntem, de nem fenyegetett különösebb veszélye annak – ha már az elmúlt hat és fél évtizedben „nem jártam arra” –, hogy mostanában látok neki Ausztrália felfedezésének.

Két hónap múltán hatalmas fekete dzsip fékezett – LEE 007-es rendszámmal – a melbourne-i St. Kilda Beach egyik kultikus kávézója, a Roccoco terasza előtt. Ennyi volt a James Bond-sztori, innen már nincs több krimielem. Dezső pattant ki a kocsiból a jól karbantartott nyolcvanasok rugalmasságával, s addig mindössze két-háromszori találkozásunk ellenére régi barátként köszöntöttük egymást. Nekem közben úgy alakult az életem, hogy fiam jóvoltából néhány évig az ausztrál nyárban tölthettem az itthoni teleket, Dezső pedig a házigazda jogos büszkeségével vitt körbe a világ legélhetőbb városának – nem Krisztus, hanem a Covid előtti 5. évet írjuk – nevezetességei között. Emlékművek, arborétumok, a Yarra-part (mint itthon a Duna-korzó), a Melbourne Victory stadionja – ahol a Stand by me a hazaiak himnusza –, hentesboltok egy kis hazáival, az olimpiai szoborpark – két év múlva majd itt avatják Puskásit is –, az Esplana-

mot zöld üvegből a világ egyik leghíresebb üvegszobrása, Bohus Zoltán.

A fenti kérdések közül az elsöre kézenfekvő a válasz: „Nem volt mit veszítenem.” Ez Dezső önéletrajzi kötetének a címe, Ausztráliában több kiadásban is megjelent, a magyar fordítás 2016-ban jutott el a hazai olvasókhöz. Kalandos életét kamerák előtt is elmesélte a holokauszt túlélőinek a Steven Spielberg által alapított intézet megkeresésére.

„Történetem Vértesen, egy kis kelet-magyarországi faluban kezdődik – olvasható a kötet előszavában –, ahol boldog, békés és biztonságos életet élünk a megye egyik legprominensebb családjaként. Túléljük a gyilkos náciakat, és ismét visszatért az élet, csak hogy újra bűnösösként kezelhessenek, ám ezúttal a kommunisták által teremtett rezsim. Az antiszemitizmus az 1956-os, szovjet elnyomás elleni forradalmat követően ismét felszínre került vidéken. (...) ...úgy döntöttünk, hogy elhagyjuk az országot egy békésebb élet reményében.”

Tipikus zsidó sors? Tipikus magyar sors? Tipikus XX. századi sors? Ami

„Az edzőm kitalálta ezt a szoros emberfogást, éppen Öcsi ellen. Őszintén szólva (...) az arcát nemigen láttam, a hátát annál többet.”

LÉVI DEZSŐ

Lévi Dezső az ereklyével, szerzőnk, Kárpáti Tamás társaságában a Puskásról elnevezett sörkertben

atipikus, az Dezső személyisége. Őserő és önzetlenség, élethabzsolás és teljes empátia, csupaszív vagabundóság és vasakarat furcsa kevercse.

Mindent Tatától, a huszonegy gyermekét nemző nagypapjától lesett el, hajnaltól estig csüngtek egymáson. Megtanult lovakat kordéba fogni, jeget hízalni a tavon, falat tapasztani, húst csontozni, dohányt szüretelni. Aztán a legkisebb fiú népmesei kötelessége szerint elindult szerencsét próbálni. Szüksége is volt a nagypapa fortélyaira, életbölcességére a kiskamasznak a gettó, a koncentrációs tábor túléléséhez, a családi disszidáláskor s még számos nehéz élethelyzetben.

Amikor Puskás – immár ausztrál bajnokság trénerként – engedett az otthoni szírehangoknak, és családjával együtt a 90-es évek elején visszatért Magyarországra, nehéz, fájó búcsú előzte meg a hazautazást. Legjobb cimborájától, Dezsőtől köszönt el erőteljes férfieleléssel. A zsebéből előhúzott valamit, de csak a mondanója végén mutatta meg.

„Nem ragaszkodom a tárgyakhoz, de csaknem három évtizeden át ez volt a kabálám, mindenhová magammal vittem, az éjjeliszekrényemen őrizgettem, mint életem talán legszebb emlékét. Nemigen tudok mást adni, ami méltóképpen viszonzná azt a testvéri szeretetet, amit kaptam tőled, tőletek az elmúlt években. Egy síp. 1953. november 25-én kértem el Leo Horntól, közvetlenül a meccs után. A 6-3-at fújta vele.”

Horn, az egykori holland partizán sípjának még volt néhány „búcsú-fellépése”. Canberrában és Melbourne-ben is díszvendégként szólaltatta meg Dezső, egy veszprémi színházi premieren kisebb pánikot kelte fújta meg Eperjes Károly, míg az Új Hidegkuti Nándor Stadiont a miniszterelnöki beszédet követően ennek a sípnek a hangjára nyitották meg. Utána Bohus Zoltánnak, a magyar üvegter-

vezők doyenjének adtam oda, akkor még nem tudhattam, hogy ez lesz az utolsó munkája. Bohus a legkevesebb eszközzel fejezi ki a legtöbbet, a „tisza geometriába becsempészi a lírai gondolatot, a csapdába ejtett fény segítségével a logikus formába beépíti a költészetet”. Gyönyörű munka született, amikor Dezső tavaly itt járt, elérzékenyülten simogatta. Ma már tudható, hogy egyébként is búcsúzni jött. Barátoktól, emlékektől. A Dohány utcai zsinagóga kertjében álló, Varga Imre megálmodta stílizált fűzfától, amely többek között az ő adakozása nélkül nem állhatna ott.

Szomorúan mesélte, hogy legutóbb – már jóval a 70 felett – Mayával még körbekerkeztek a Balatont, miként korábban Passauból elbringáztak Pestre, Saigoból Hanoiba, két keréken bejárták egész Új-Kaledóniát. Ma már csak ábránd a vasparipa. Sőt, Szegő Gyurival is vége az ötven éve tartó, heti két tenisznek.

Az öt évvel idősebb Gyuri életpályája is tartalmazott néhány kanyart, elegendő talán csak annyit említeni, hogy három különböző országban, három különböző nyelven végezte el az orvosi egyetemet. Irodalmi kötetek és szakmai munkái világszerte ismertté tették a nevét. Az utóbbi öt évben az a megfeszített ért, hogy kedd és csütörtök délelőttöként csatlakozhattam a két örök barát sétáihoz a mesés Caulfield Parkban, s hallgathattam folyamatos évődésüket. Mintha a Muppet Show elevenedett volna meg a páholyban zsörtölődő, civódó két tündéri intrikussal, akik a hunglisht ráadásul a jiddissel is keverték, sőt, szerintem stílszerűen 6-3-ul beszéltek: hat magyar szót követett három angol. A pszichiáter végzettségű Gyuri ilyenkor a háta mögött bölcs mosollyal bökött Dezsőre, és csak annyit mondott: „Nekem meg ő a pszichiáterem.” Esténként újra találkoztak, többnyire Vati Zsuzsiék házában jött össze 10-15 magyar család, hogy idézzenek a Toldiból, Adyt és Pilinszkyt szavaljanak, Örkényt és Faludyt olvassanak fel – őrizték azt, ami a hazából még megmaradt.

Egy nappal melbourne-i hazautazásunk előtt, március 13-án el akartam köszönni Dezsőtől. Oly békésen aludta délutáni álmát, hogy nem volt szívem felébreszteni. Aztán a gyermekei, Jennifer és Michael Facebook-oldalán értesültem, hogy apjuk úgy döntött: nem veszi igénybe tovább az életmentő kezeléseket. Nem akart meghalni, csak (így) nem akart tovább élni. Néhány napja jött a hír: „Édesapánk augusztus 13-án, csütörtökön békésen elhunyt álmában.”

Lévi Dezső augusztus 23-án, vasárnap lett volna 87 éves.

Átvá háshalom. Nyugodjék békében.